

УДК: 342.537

Батюк Лариса Андріївна

кандидат економічних наук, доцент
Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка

Батюк Лариса Андреевна

кандидат экономических наук, доцент
Харьковский национальный технический университет
сельского хозяйства имени Петра Василенка

Batyuk Larisa

PhD in Economic sciences, Assoc. Prof.
Kharkiv Petro Vasylenko National Technical
University of Agriculture

Кравченко Ольга Михайлівна

кандидат економічних наук, доцент
Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка

Кравченко Ольга Михайловна

кандидат экономических наук, доцент
Харьковский национальный технический университет
сельского хозяйства имени Петра Василенка

Kravchenko Olha

PhD in Economic sciences, Assoc. Prof.
Kharkiv Petro Vasylenko National Technical
University of Agriculture

ЕКОНОМІЧНА КАРТИНА СВІТУ В КОНТЕКСТІ ІДЕОЛОГІЇ ПОСТМОДЕРНУ

**ЭКОНОМИЧЕСКАЯ КАРТИНА МИРА В КОНТЕКСТЕ
ИДЕОЛОГИИ ПОСТМОДЕРНА
ECONOMIC WORLD VIEW IN THE CONTEXT OF
POSTMODERNITY IDEOLOGY**

Анотація. Актуальність даної теми пов'язана з тим, що ідея постмодерну сьогодні формує певний горизонт осмислення фундаментальних основ економічної теорії. Крім того, кризові явища у господарській практиці також не можуть бути адекватно досліджені і усвідомлені без урахування їх модифікації в контексті методологічних спотворень, привнесених постмодерном як ідейним змістом сучасної епохи.

Постмодерн вийшов за межі філософсько-літературних інтересів і став осмислюватися як дух сучасної епохи в різних сферах людської діяльності, включаючи економічну. Він претендує на роль загального знаменника культури другої половини ХХ ст. Тим самим постмодерн виступив у якості такого явища, яким прагнуть пояснити все, що відбувається у сучасному світі.

Постмодернізм – це деконструкція мислення шляхом створення його множинних альтернатив, варіацій, моделей, що суперечать одна одній. Замість ієрархічної організації суспільству нав'язується «мережевий» принцип існування, в якому головними скрипами стають функціональні зв'язки виробництва, капіталу, влади, управління, технологій, комунікацій, ринку. Інформація в такому суспільстві покликана завуальовувати сутнісний зміст. Публічні структури, не включені в мережі, стають ізгоями, приреченими на розорення і зникнення. Мережеві зв'язки утворюють внутрішню інфраструктуру суспільства, що забезпечує диференціацію і конкуренцію, а світовий ринок поглинає державу, використовуючи елементи державного управління в якості факторів системної конкуренції.

Постмодерн є не стільки культурною течією, скільки новим типом мислення і сприйняття, певним умонастроєм, який спростовує систему як таку. Замість єдиної абсолютної Істини він викликає до життя нескінченну множинність відносних, приватних «істин», закликає їх до «мирного» співіснування і взаємного пристосування в рамках плюралістичного простору.

Постмодерн не просто розхитує основи будь-якої системи понять, а розгортає низку альтернатив для кожного терміну, концепції, теорії, перетворюючи традиційні поняття лише на одні з можливих у нескінченній множині, мережі понять. При цьому мережа стає технологією відтворення штучного життя, знаменує епоху існування штучних (неорганічних) систем і організмів, здатних до само відтворення.

Ключові слова: постмодерн, постмодернізм, економіка постмодерну, парадигма економічного знання.

Аннотація. Актуальность данной темы связана с тем, что идея постмодерна сегодня формирует некий горизонт осмысления фундаментальных основ экономической теории. Кроме того, кризисные явления в хозяйственной практике также не могут быть адекватно исследованы и осознаны без учета их модификации в контексте методологических искажений, привнесенных постмодерном как идейным содержанием современной эпохи.

Постмодерн вышел за пределы философско-литературных интересов и стал осмысливаться как дух современной эпохи в разных сферах человеческой деятельности, включая экономическую. Он претендует на роль общего знаменателя культуры второй половины XX ст. Тем самым постмодерн выступил в качестве такого явления, которым стремятся объяснить все, что происходит в современном мире.

Постмодернизм – это реконструкция мышления путем создания его множественных альтернатив, вариаций, моделей, которые противоречат

друг другу. Вместо иерархической организации обществу навязывается «сетевой» принцип существования, в котором главной скрипкой становятся функциональные связи производства, капитала, власти, управления, технологий, коммуникаций, рынка. Информация в таком обществе призвана завуалировать сущностное содержание. Публичные структуры, не входящие в сеть, становятся изгоями, обреченными на разорение и исчезновение. Сетевые связи образуют внутреннюю инфраструктуру общества, что обеспечивает дифференциацию и конкуренцию, а мировой рынок поглощает государство, используя элементы государственного управления в качестве факторов системной конкуренции.

Постмодерн является не столько культурным течением, сколько новым типом мышления и восприятия, определенным умонастроением, которое опровергает систему как таковую. Вместо единственной абсолютной Истины он порождает в жизни бесконечное множество относительных, частных «истин», призывает их к «мирному» сосуществованию и взаимному приспособлению в рамках плюралистического пространства.

Постмодерн не просто расшатывает основы любой системы понятий, а разворачивает ряд альтернатив для каждого термина, концепции, теории, превращая традиционные понятия лишь на одни из возможных в бесконечном множестве. При этом сеть становится технологией воссоздания искусственной жизни, знаменует эпоху существования искусственных (неорганических) систем и организмов, способных до само воспроизводства.

Ключевые слова: постмодерн, постмодернизм, экономика постмодерна, парадигма экономического знания.

Summary. Timeliness of this topic is related to the fact that the idea of postmodernity today forms a certain horizon of understanding fundamental basics of economic theory. Therewith crisis phenomena in economic practice also cannot be adequately studied and understood without taking into account their modification in the context of methodological distortions introduced by postmodernity as the ideological content of the modern era.

Postmodernity moved beyond philosophical and literary interests and began to be interpreted as the spirit of the modern era in various fields of human activity, including the economic one. It claims to be a common denominator of culture of the second half of XX century. Thus, postmodernity took the role of such a phenomenon as they seek to explain everything happening in the modern world.

Postmodernity is the deconstruction of thinking by creating its multiple alternatives, variations, models contradicting each other. Instead of a hierarchical organization a "network" principle of existence is imposed on society wherein the functional ties of production, capital, authority, management, technology, communications and the market become the main bonds. Information in such society is designed to disguise the essential content. Public structures not included to the network become outcasts doomed to be ruined and disappear. Network communications form the internal infrastructure of society providing differentiation and competition, and the world market absorbs the state using elements of government as factors of systemic competition.

Postmodernity is not so much a cultural trend as a new type of thinking and perception, a certain mentality refuting the system as such. Instead of a single absolute Truth it induces an infinite multiplicity of relative, private "truths", encourages them to "peaceful" coexistence and mutual adjustment within the framework of a pluralistic space.

Postmodernity not only erodes the foundations of any system of concepts but unfolds a number of alternatives for each term, concept, theory, turning traditional concepts into only one of the possible networks of infinite concepts, the network of concepts. At the same time the network becomes a technology for reproduction of artificial life, it marks the era of existence of artificial (inorganic) systems and organisms capable of reproducing itself.

Keywords: postmodernity, postmodernism, economics of postmodernity, paradigm of economic knowledge.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У зверненні до теми постмодерну деякі дослідники вбачають імпульс до критичного переосмислення аксіоматичної бази існуючої парадигми економічного знання – в тій мірі, в якій остання перестала задовольняти потребу в адекватному пізнанні економічної дійсності. Інші пов'язують з постмодерном надію на подолання дисциплінарних меж, причому найчастіше фактично як самоціль. Це характерно як для економічної теорії так і для господарської практики.

Постмодерн вийшов за межі філософсько-літературних інтересів і став осмислюватися як дух сучасної епохи в різних сферах людської діяльності, включаючи економічну. Він претендує на роль загального знаменника культури другої половини ХХ ст. Тим самим постмодерн виступив у якості такого явища, яким прагнуть пояснити все, що відбувається у сучасному світі.

Сучасна економіка функціонує в умовах специфічного історико-культурного контексту постмодерну. Більшістю авторів сам цей контекст і власне економіка в ньому розглядаються фрагментарно. Тому спробуємо умовно співвіднести з постмодерном загальну картину буття, в тому числі, і її економічну складову.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідницька література з постмодерну є численною і достатньо змістовною. Проте, стосовно економічної сфери ґрунтовні наукові роботи майже відсутні. Серед провідних теоретиків постмодернізму навряд чи хто ставив завдання комплексного дослідження економіки постмодерну.

По-перше, це автори «постмодерністських підходів» до постановки та вирішення певних дослідницьких завдань, зокрема, Ж. Батай, Ж. Лакан, М. Фуко, Ж. Бодрійяр, Ж. Делез, Ф. Гватгарі, Р. Рорті, Д. Ваттімо, С. Жижек та ін. По-друге, ряд сучасних філософів, соціологів, культурологів (Ж.-Ф. Ліотар, Ф. Джеймісон, Д. Харві) аналізують вплив світогляду постмодерну на ті чи інші сторони життя, в тому числі, і господарську. По-третє, у працях Е. Гідденса, В. Іноземцева, Ю. Осіпова, С. Леша, Дж. Уррі, Д. Белла, Е. Тоффлера, П. Дракера, А. Турена, Т. Сакайя, Л. Туроу, Дж. Сороса та інших авторів можна простежити окремі сторони постмодернізаційних процесів в економічній сфері.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення характерних рис сучасної економічної картини світу з урахуванням специфіки, що визначається поняттям постмодерну.

Виклад основного матеріалу дослідження. Спільним у міркуваннях різних дослідників постмодерну є те, що це одне з імен сучасності, зобов'язане своїм походженням критичному ставленню до цінностей і установок. Ця критичність поширюється на всі сфери життєдіяльності людини від фізичного виживання до її духовності [1; 3; 5; 6].

З урахуванням суперечливих тлумачень змісту поняття «постмодерн» спробуємо виділити в існуючому масиві характерні риси, які могли б відігравати роль індикаторів в ході дослідження сучасних тенденцій розвитку економічних процесів, а також виявити в

економічному дискурсі положення, що формують його аксіоматичний рівень.

Постмодерн – це не певна конкретна епоха, а – в принципі будь-коли і будь-де можлива ситуація, перебування в якій тягне за собою випадання з реальності у тому сенсі, що в межах існуючого порядку існуючого грань між істинним і хибним перестає відчуватися як щось значуще. Постмодернізм – це деконструкція мислення шляхом створення його множинних альтернатив, варіацій, моделей, що суперечать одна одній.

Специфіка економіки в парадигмі постмодерну полягає в тому, що не тільки на теоретичному, але і на господарсько-практичному рівні постійно відбувається руйнування всіх звичних обмежень (методологічних, інституціональних, ціннісних і т.п.) [4].

Жоден феномен економічного життя не може бути підданий осмисленню поза контекстом «картини світу», але постмодернізм стверджує, що «картина світу» не може бути єдиною. Економічна дійсність в цьому світлі постає як калейдоскоп процесуальності. Тому складно навіть уявити, якою мірою умовною і обмеженою є будь-яка спроба дослідити певний об'єкт у неіснуючій системі координат постмодерну. Це означає, що наукові поняття, господарські інститути і т.д. не існують як щось безпосередньо дане (наприклад, цілком обумовлене якимись об'єктивними законами), але тільки як те, що перманентно відкрите для перегляду у якості версій для з'єднання різних «картин світу» і різних «рівнів реальності».

Парадигма і господарський стиль економіки постмодерну відбивають спосіб існування, в якому за феноменами не існує ноуменів, а скрізь панують ефекти переміщених предметів внаслідок відчуження речей від їх сутності.

Занурюючи людину у світ цифрової інформації та інтернет-технологій, постмодерн підміняє реальність віртуальним образом. Людина

перестає розрізняти грань між реальністю і віртуальністю, замінює сенс свого унікального життя спрагою накопичення і гедоністичних задоволень. Масова культура середнього класу обумовлюється споживанням віртуальних продуктів. Використовуючи матеріал і техніку масової культури, постмодерн наділяє свої проекти рекламною привабливістю, яка гарантує споживчий попит. Гідність людини оцінюється її здатністю бути споживачем, а якість товару визначається його «маркою», брендом. Марка при цьому виступає чистою фікцією, що вказує на причетність товару і його власника до вищих сфер престижу і успіху. Таким чином, суспільством засвоюється ідея, згідно з якою процес купування і споживання товарів, є природним алгоритмом людського життя, а самі речі – засобом реалізації і утвердження людської особистості.

Відмінною рисою нового стилю життя є і те, що відтепер багато потреб визначаються не необхідністю, а диктатом «знака» (мода, реклама), який маніпулює свідомістю. Постмодерністський «знак» – це перш за все відсутність об'єкта, що означається цим знаком. Знаковими стають слово, мова, закони, інститути держави і навіть окремі люди [1].

Сила інформаційного суспільства полягає в поєднанні влади і знака: анонімна влада знакова, знак має владу, оскільки він симулює реальність. Відбувається тотальна «переплавка» культури, економіки, політики в безособову знакову систему, зростаючу у своїй демагогії і кругову в своєму русі. У цьому сенсі Інтернет є культурною формою влади, яка перетворює все в знаковий світ реклами та ідеології: все те, що не відображено у світовій мережі, виявляється периферійним по відношенню до головних тенденцій сучасності [1].

Постмодерн не просто розхитує основи будь-якої системи понять, а розгортає низку альтернатив для кожного терміну, концепції, теорії, перетворюючи традиційні поняття лише на одні з можливих у нескінченній множині, мережі понять. При цьому мережа стає технологією відтворення

штучного життя, знаменує епоху існування штучних (неорганічних) систем і організмів, здатних до самовідтворення.

Цілісному баченню економічних явищ і процесів постмодернізм протиставляє діалог, а істині – компроміси. Визнаючи роль системного фактора в життєдіяльності соціуму, постмодерністи створюють теоретичні умови для фрагментації, роз'єднання, громадянської «війни всіх проти всіх».

Все це висуває на передній план питання про те, що повинно лежати в основі пріоритету особистості, її інтересів і потреб, в розвитку суспільства і цивілізації, а також пріоритету власне духовних потреб людини.

Конструктивною основою духовності в нових умовах постає здатність суспільної людини дистанціюватися від суспільства і піддавати критичному осмисленню всі аспекти і сфери життєдіяльності. Без такої передумови сама ідея людини як суб'єкта історії виглядає певним непорозумінням. Релігійна самосвідомість має постійно спонукати людину до самооцінки за критеріями вищої моральності, і це не дозволить їй опинитися «за межами добра і зла» – потрапити в пастку свавілля і насильства [2].

Висновки. Постмодерн є не стільки культурною течією, скільки новим типом мислення і сприйняття, певним умонастроєм. Ідеї постмодерну відбивають кризові явища людської цивілізації останніх десятиліть: об'єктивні закони розвитку суспільства заміщуються суб'єктивним свавіллям революціонерів і радикальних реформаторів; суспільство стає все більш децентралізованим, мозаїчним, втрачає ознаки впорядкованості. Фрагментований соціум все менше скріплюється державою, правом, мораллю та духовною культурою.

Постмодерн спростовує систему як таку. Замість єдиної абсолютної Істини він викликає до життя нескінченну множинність відносних,

приватних «істин», закликає їх до «мирного» співіснування і взаємного пристосування в рамках плюралістичного простору. Будь-якому стилю постмодерн протиставляє еkleктику, насаджує принципово несерйозне – ігрове і іронічне – ставлення до духовних цінностей. В економічній сфері постмодерн орієнтований на гедонізм, анти-ієрархічність, відмову від парадигми відображення реальності і прийняття її симуляції. Споживання перетворюється на переважний код постмодерністської свідомості, а «споживацтво» поширюється на всю сферу людських відносин.

Замість ієрархічної організації суспільству нав'язується «мережевий» принцип існування, в якому головними скрипами стають функціональні зв'язки виробництва, капіталу, влади, управління, технологій, комунікацій, ринку. Інформація в такому суспільстві покликана завуальовувати сутнісний зміст. Публічні структури, не включені в мережі, стають ізгоями, приреченими на розорення і зникнення. Мережеві зв'язки утворюють внутрішню інфраструктуру суспільства, що забезпечує диференціацію і конкуренцію, а світовий ринок поглинає державу, використовуючи елементи державного управління в якості факторів системної конкуренції.

Література

1. Бодрийяр Ж. Симулякры и симуляции. Пер. О.А. Печенкина. – Тула, 2013. – 204 с.
2. Булгаков С.Н. Философия хозяйства / Отв. ред. О. Платонов. – М., 2009. – 464 с.
3. Сакайя Т. Стоимость, создаваемая знаниями, или История будущего // Новая индустриальная волна на Западе: антология / Под ред. В.Л.Иноземцева. – М.: Academia, 1999. – С. 337-371.
4. Сорос Дж. Новый взгляд на открытое общество. М., 1997. — 31 с.

5. Туроу К. Будущее капитализма. Пер. с англ. А.И. Фет. – Новосибирск, 1999. – 431 с.
6. Фуко М. Воля к истине: по ту сторону знания, власти и сексуальности. Работы разных лет. Пер. с франц. – М., 1996. – 448 с.
7. Drucker P. F. *Post Capitalist Societi*. – N.-Y., 1995.
8. Економічна енциклопедія : У трьох томах. Т.3 / Редкол.: С.В. Мочерний (відп.ред) та ін.. – К.: Видавничий центр «Академія», 2002. – 952 с.

References

1. Bodriyyar, Zh. (2013), *Simulyakryi i simulyatsii* [Simulations and simulations], Tula, p. 204 [in Russian].
2. Bulgakov, S.N. (2009), *Filosofiya hozyaystva* [Philosophy of the economy], Moscow, p. 464 [in Russian].
3. Sakayya, T. (1999), *Stoimost, sozdavaemaya znaniyami, ili Istoriya budushego* [The value created by knowledge, or the history of the future], Moscow, pp. 337-371 [in Russian].
4. Soros, Dzh. (1997), *Novyy vzglyad na otkryitoe obschestvo* [A new view of an open society], Moscow, p. 31 [in Russian].
5. Turou, K. (1999), *Budushee kapitalizma* [The future of capitalism], Novosibirsk, p. 431 [in Russian].
6. Fuko, M. (1996), *Volya k istine: po tu storonu znaniya, vlasti i seksualnosti* [Will to truth: beyond knowledge, power and sexuality], Moscow, p. 448 [in Russian].
7. Drucker, P. F. (1995), *Post Capitalist Societi*, N.-Y.
8. Economic Encyclopedia: In three volumes. (2002). Vol.3 Redkol .: S.V. Mocherny (vidp.red), etc. Kyiv: Publishing Center «Academy», p. 952 [in Ukrainian].